

Bioetiikan teemoista yleistajuisesti

■ ELISA AALTOLA

Veikko Launis: *Moniarvoinen terveys*. Areopagus, 2007.

Muun muassa lääketieteellistä tutkimusta, bioteknologiaa ja terveydenhuoltoa koskeva *bioetiikka* on suhteellisen nuoresta iästään huolimatta vakiintunut osaksi käytännöllistä etiikkaa. Potilaan autonomia, lääkärin vastuu, geeniteknologian käyttöön liittyvät kysymykset, abortin ja eutanasian oikeutus, sekä erilaisten lisääntymistekniikoiden moraalinen luonne ovat keskeisiä aiheita. Perinteisen moraali-teorian sijaan huomio on siis käytännön saralla. Bioetiikka, joka jakaantuu tarkempiin aloihin, kuten *lääketieteen etiikkaan* ja *geeniteknologian etiikkaan*, on saanut osakseen paljon huomiota, aihetta sekä tutkitaan että opetetaan ahkerasti. Suomessa yksi alan uranuurtajista on ollut lääketieteellisen etiikan professori Veikko Launis.

Moniarvoinen terveys käsittelee bioetiikan kysymyksiä monesta näkökulmasta. Sen ensisijaiseksi tarkoitukseksi mainitaan terveyttä ja terveydenhuoltoa koskevan keskustelun avaaminen ja kohderyhmäksi nimetään muun muassa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat. Teos on koottu reilun 15 vuoden varrella kertyneistä kirjoituksista, joita on hiottu kirjan rakennetta edesauttavaan muotoon. Launis korostaa, että kirja ei ole temaattisesti kattava, sillä esimerkiksi hänen geeniteknologiaa käsittelevät kirjoituksensa on jo julkaistu muualla.

Teos koostuu kuudesta eri osiosta. Ensimmäinen käsittelee arvojen teoreettista perustaa yleisellä tasolla. Launis esittelee John Mackien relativistisen näkökannan perusteet ja kannattamansa *prinsiplimin* yleisidean. Launis käy myös läpi näkökulmia geenien ja ihmisolemuksen suhteesta. Osio on muuhun kirjan sisältöön verrattuna teoreettinen ja vaatii filosofiaa tunteemattomalta lukijalta hiukan keskittymiskykyä. Toinen osio onkin jo sisällöllisesti helpompi, se käsittelee itsemääräämisoikeuteen liittyviä kysymyksiä, muun muassa itsemurhaa ja huumeiden käyttöä. Kolmannessa osiossa tarkastellaan tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, kuten biopankkien tarpeellisuutta ja tieteellistä huijausta. Neljännessä osiossa hypätään kartoittamaan hoitosuhteen moraalialia. Aiheina ovat muun muassa lääkärin potilassuhde ja hoitohenkilökunnan turvallisuus. Viidennessä osiossa huomion kohteena ovat lisääntymiseen liittyvät aihepiirit, kuten hedelmöityshoidon antaminen naispareille, päihdeäitien pakkohoito ja ihmisklo-

naus. Viimeisessä osiossa pohditaan ikäsyrrinnän eettistä luonnetta ja sen ilmentymistä muun muassa terveydenhuollon saralla.

Vaikka bioetiikan kysymyksistä on viime vuosina keskusteltu melko laajasti, on niitä käsittelevän suomalaisen kirjallisuuden määrä edelleen vähäinen. Koska bioetiikan ongelmat ovat monitahoisia, seurauksiltaan merkittäviä ja monessa mielessä edelleen kartoittamattomia, on tämän tyyppisille teoksille olemassa selkeä tilaus.

Monet bioetiikan kysymykset ovat uusia ja mahdollisilta vaikutuksiltaan varsin konkreettisia, mikä luo tarpeen niiden eettiselle tarkastelulle. Näiden yleensä teknologisiin ja tieteellisiin innovaatioihin, kuten geeniteknologiaan ja kantasolututkimukseen, liittyvien kysymysten ohella kuitenkin myös monet perinteiset bioetiikan osa-alueet ovat saaneet nykytodellisuudessa uudenlaisen muodon ja siten johtaneet uudenlaiseen problematiikkaan. Kuten Launis toteaa, esimerkiksi lääkäri-potilas-suhde hahmotetaan kaupallisessa yhteiskunnassa yhä helpommin assa-kassuhteeksi, jossa ”palvelujen ostaja” voi tivata ”rahalleen” parempaa vastiketta. Hoidon tarjoaja voi myös pitää potilasta yhä enemmän ”kohderyhmänä”, jolle markkinoida vaikkapa tiettyjä lääkkeitä. Kaupallisuus ei tule esille ainoastaan kulttuurisina tendensseinä, vaan myös konkreettisella tasolla lääketieteellisuuden vaikuttaessa yhä enemmän potilassuhteeseen sekä siihen, mitä ja miten tutkitaan.

Koska bioetiikan kysymykset ovat luonteeltaan yleensä varsin monitahoisia, on välttämätöntä löytää työkaluja, joiden avulla edettä niiden tarkastelussa. Liian usein

bioetiikan ongelmien tarkastelu jää puhtaasti akateemiseksi, suuren yleisön ja päättäjien tehdessä ratkaisuja erilaisten oletusten varassa. Esimerkiksi tieteellistämisen ja auktoriteettiuskon seurauksena voidaan helposti hyväksyä minkä tahansa tieteellisen innovaation käyttöönotto. Launis tuo tärkeänä esimerkkinä esille virheelisen ja jokseenkin mystisen ajatuksen, jonka mukaan tiede edistyy ikään kuin ihmisestä irrallaan, vääjäämättä, mistä syystä innovaatioiden käyttö on hyväksytään fatalistisesti. Tällaiset, usein tiedepiireissä yleiset ajatukset vaikuttavat helposti tapaun, jolla bioetiikkaa koskevia päätöksiä tehdään. Siksi on tärkeää julkaista bioetiikkaa käsitteleviä teoksia, jotka ovat yleistajuisia ja siten hyödyllisiä laajalle lukijakunnalle.

Launis onnistuu yleistajuisuuden säilyttämisessä ensimmäistä osiota lukuun ottamatta hyvin. Teksti on käytännönläheistä ja sisältää monia konkreettisia esimerkkejä. Se ei kuitenkaan syylisty liialliseen yksinkertaistamiseen tai jankkaamiseen. Aiheita käsitellään tiiviisti ja riittävän monitahoisesti.

Kirjan yksi ongelma on sen rakenteessa. Esseekokoelmalta tiukkaa temaattista rakennetta ei toki voikaan odottaa, mutta oppikirjakyössä tällainen rakenne on paikallaan. Toisistaan suhteellisen irralliset osa-alueet eivät välttämättä anna opiskelijalle riittävän kattavaa kuvaa bioetiikan aiheista. Samaan hengenvetoon on kuitenkin todettava, että oppikirjan roolin voi käsittää myös toisella tavalla, jolloin yleisen katsauksen sijaan oleellista on lukemistollisuus. Lukemistona Launoksen kirja toimii

varsin mainiosti. Kirjan eri osia-alueita voi siis hyödyntää erityisesti luentojen tai seminaarien tukena: teos toimii hyvänä oheislukemistona. Toimivuutta tässä roolissa tukee yhtäältä kirjan teoreettinen vahvuus ja toisaalta sen helppolu- kuisuus sekä käytännönläheisyys.

Kirjan parasta antia on prin- sipalmin esittely. Launis kartoittaa sinällään teoreettisesti vaativan ja monia meta-eettisiä kysymyksiä herättävän aiheen tiivistetyllä ja kirjan tarkoitukseen nähden kat- tavalla tavalla. Filosofisesta näkö- kulmasta tätä kiistanalaista aihetta, jonka mukaan etiikkaa tulee lähes- tyä objektiivisten ja universaalien periaatteiden sijaan kulttuurisista lähtökohdista, voisi toki tarkas- tella monitahoisemmin, mutta op- pikirjakontekstissa Launoksen tar- joama esittely toimii hyvin. Launis on ehkä käyttänyt maallikon kan- nalta liian vaikeita termejä ja tiivis- tänyt tekstiä liiaksi, mutta toisaalta etiikan teoriaan tutustuvan on olta- va valmis ajattelemaan myös itse.

Sisällöllisesti parasta antia on erityisesti hedelmöityshoitujen tar- kastelu. Launis painottaa vanhem- muuden intentionaalista, lapsisuh- teeseen liittyvää aspektia sellaisen geenireduktionismin sijaan, jonka mukaan ”autenttinen” tai ”oikea” vanhemmuus jäsenyy biologi- an kautta. Sama teema tulee aiemmin esille erottelussa, jonka Launis te- kee ihmisolemuksen ja genetiikan välille. Hänen mielestään esimer- kiksi biopankkien kehittäminen on tärkeää, sillä biopankkien puu- te on vakava este lääketieteellises- sä tutkimuksessa. Myös kritiikki terveydenhuollon roolieriytmis- tä kohtaan on arvokasta. Heikoin- ta antia edustaa huumeita koskeva luku, joka tuntuu päättyvän joh-

topäätökseen, jota luvussa tarkas- tellut premissit eivät varsinaisesti tue. Päihdeäitien pakkohoitoa kos- kevassa luvussa taasen kaikki pre- missit eivät ole vakuuttavia ja vaa- tisivat lisäpohdintaa (esimerkiksi ajatus, että syntyminen vahingoit- tuneena voi olla parempi vaihtoeht- o kuin syntymättä jääminen).

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja työskentelee tutkijana Iossan Britan- niassa.